



CONSELH GENERAU D'ARAN



R-8761

Huelheton culturau d'Aran



Occitans, cuelhetz era pluma!!!

Eth Comitad Girondin dera lengua Occitana e dera Cultura Gascona organise un Concors Literari en lengua nòsta.

Programa:

Poësia: Tèma liure (ua òbra d'ua plana)

Pròsa: Conde o novèlla (pas mè de tres planes)

Eth concors ei dubèrt der 1 de gèr passat ar 1 de seteme d'enguan. Era data de liurament de prèmis serà eth dissabte 9 de noveme de 1996 en encastre dera jornada "Gironda Tèrra Occitana".

Entà mè donades podetz escrúer ath "Comitat Girondin dera lengua Occitana e dera Cultura gascona" mairia-33490 Sent Macari o ben a 10, arrua de las Gravas-33210 Lengon. Se voletz ac podetz hèr per telefon: 56 63 13 72.

En Centre de Normalisacion Lingüística deth Conselh Generau d'Aran vos pòden balhar tanben complida informacion sus aguest ahèr.

Remèrca: Se hètz memòria, rebrembaratz qu'en numerò 17 d'aguest huelheton vos parlàuem d'un concors bigordan d'expression gascona consistent en escrúer en vèrs o en pròsa un conde entenut o ben creat sus eth tèma: Personatges des nòstes legendes. Veronica Barès e Manuela Ané deth CNL. an estat escuelhudes peth comitat organisador d'aguest concors coma membres deth jurat.

SOMARI

- *Occitans, cuelhetz era pluma!!!*

Manuèla Ané

- *Conservacion de pergamins*

Ma. Pau Gómez

- *Aran, ua val pirenenca.*

Isabèl Rufaste

- *Èster o estar*

Veronica Barès

impresi sense adreça

20-04-96/Num.: 19

ARAN, UA VAL PIRENENCA (DUSAU PART)

Era Val d'Aran ei formada per arròques de naturalesa calcàrea e silicea. Toti aguesti malhs patiren plegaments hè mès de 280 milions d'ans.

Ena veirina podetz veir eth Mapa geologic dera Val a on s'aprècien es tres granes zònes geologiques d'Aran: Les, Vielha e eth hons dera val. Es malhs mès antics se trapen ena zòna de Les. Tanben veiratz mòstres des diferents tipus d'arròques dera val: lòsa, marme, pèira de barrina, quarsita. Es arròques dera val se formèren en diferents periòdes dera Èra Primària, hè uns 1000 milions d'ans.

Er aspècte actuau deth relèu aranés ei, sustot, eth resultat dera accion erosiva des gèus que caperauen era val pendent era Èra Quaternaria, hè 2 milions d'ans. Era val, alavetz, ère aucupada per ua grana gelèra de 400 m. d'espessor. Era erosion deth gèu produsic es cirques des cabeçades e es amples vals damb forma de "U".

Ena veirina podetz veir es Maquetes en tot representar era formacion geologica dera Val d'Aran. Es tres maquetes representen es tres fases de formacion des vals:

1) Abantes des glaciacions. Hè 2 milions d'ans, eth relèu ère d'origen fluviau, damb vals en forma de "V".

2) Era Val pendent era darrèra glaciacion. Era gelèra que caperaue era Val pendent era darrèra glaciacion (hè 70.000 ans) auie en Vielha un espessor de 300 m.

3) Eth relèu actuau. Es gelères an hèt es vals mès granes en forma de "U".

Eth clima d'Aran ei atlantic, damb precipitacions abondoses de nhèu e de ploja e temperatures baishes era màger part der an. Aquesta climatologia e eth relèu condi-

cionen es diuèrsi tipus de paisatge. Degut ar emplaçament dera comarca en aiguavessant Nòrd deth Pirenèu, era vegetacion ei atlantica sustot en Baish Aran. Ena veirina podetz veir Diuèrsi paisatges naturaus:

1) Peth dejós des 1.000 mètres. Zòna estimada entà cultius e tàs prats. Tanh ath domèni deth bòsc aumit e des arbes pròpis d'arriberatge: casses, castanhèrs, herèishos, bibos e vimasses.

2) Entremiei des 1.000 as 2.000 mètres. Ei era zòna tenguda pes bòsqui. Ena prumèra listra domine eth pin ròi e er auedau. Peth dessus d'aguesti se trape eth pin nere.

3) Vegetacion des 2.000 mètres. Eth bòsc s'acabe e campen es peisheus que corresponen ara listra aupina.

En pròplèu huelheton explicaram eth dusau punt: Un pòble de lengua e cultura occitana.

CONSERVACION DES DOCUMENTS EN SUPÒRT PERGAMIN

Eth procès comence per trèir era lordèra damb una bròssa, dempús aplicaram povàs de goma e damb coton, ben doçament, anaram netejant. Un còp net eth pergamin, premaniram ua barreja d'aigua, alcòl e glicerina a parts iguales. Alavetz damb un pulverisader aumitejaram es pergamins entà hè-les domables. Quan eth pergamin presente era consisténcia de pèth acabada de cortir se met entre dus papèrs secants qu'absorviràn er excès d'aumitat. Sus es papèrs secants plaçaram ua taula de husta e ua quantitat de pes illimitat ath dessus. Tot aquerò permeterà qu'eth pergamin torne ara sua posicion originau.

ÈSTER O ESTAR?, aquera qu'ei era quèstion!

Infinitiu: ÈSTER

Gerondu: EN TOT ÈSTER. EN ÈSTER. ESTANT

Participi: ESTAT, ESTADA, ESTADI, ESTADES

Infinitiu: ESTAR

Gerondu: EN TOT ESTAR. EN ESTAR. ESTANT

Participi: ESTAT, ESTADA, ESTADI, ESTADES.

Comence a èster alarmant eth mau usatge que se hè en aranés d'aguesti dus vèrbs . Er emplec incorrècte ei provocat pera tendéncia que i a a calcar es construccions deth catalan e castelhan, sustot per part dera mainadèra.

En aranés eth vèrb **ESTAR** sonque se ten entà exprimir:

1- eth hèt de víuer en un lòc, "residir":

Es sòns oncles estàn en Barcelona (i viuen de manèra permanenta)

S'està a çò de sa tia (forma reflexiva)

2- eth hèt de demorar en un lòc, en castelhan "tardar" "quedarse" o "permanecer":

Tornarè lèu, non i estarè pas guaire (no tardaré)

Be i està plan! (si que tarda)

Està-te aci, e non te botges! (quedate aquí)

Se i a volut estar ua auta estona (ha querido quedarse)

S'està tot eth dia dehòra (permanece)

A estat quinze dies en França (ha estado)

Està-te! (estate quieto)

3- eth hèt de convier:

Aguest chapèu non t'està pas guaire ben (no te queda muy bien)

Eth vèrb **ÈSTER** ath delà d'auer es madeishi emplecs que a en castelhan e catalan tanben n'a d'auti a on eth castelhan e a viatges eth catalan empleguen **ESTAR**:

ÈSTER		INCORRÈCTE
Sò cansada	non pas	* estongui cansada
Aguestes iranges <u>son</u> bones	"	* ... estan bones
Ère seiguda	"	* estaue seiguda
Aué <u>ei</u> en Barcelona	"	* Aué està en Barcelona
<u>Ei</u> internada en espitau	"	* està internada
Aué <u>em</u> a 12 d'abriu	"	* estam a 12 d'abriu
Ètz lhòcos	"	* estatz lhòcos
Aquerò <u>ei</u> venut	"	* està venut
<u>Son</u> en casa	"	* estan en casa
Ja <u>vas</u> milhor?	"	* ja estàs milhor?

ÈSTER com auxiliar:

Ei malauta/ A estat malauta (ÈSTER en aranés)

Está enferma /Ha estado enferma (ESTAR en castelhan)

Està malalta/ Ha estat malalta (ESTAR en catalan)

Entà exprimir era idia de continuïtat, çò que equivau en castelhan a **estar + gerondu** (*está estudiando*) en aranés ac exprimim damb ua forma simpla: **estudie**, e díder "**està estudiant**" ei un calc lingüistic.

Ara question **Qué hès?** (¿Que haces?) podem respóner damb ua forma SIMPLA : **estudiar/estudi, dinar/dini, liéger/liegi**, o damb er **infinitiu** seguit de **que + hèr**, jamès damb **estar + gerondu**.

Qué hès?/Qué hèges?:

<i>(forma simpla)</i>	<i>(infinitiu seguit de que + hèr)</i>		
estudiar, estudi	o, estudiar que hèsqui		* estongui estudiant
dinar, dini	o, dinar que hèm	non pas	* estam dinant
liéger, liegi	o, liéger que hèja		* estaua liegent

Quin temps hè?

Nhèue, nheuar	o, nheuar que hè	non pas	* està nheuant
Plò, plòir	o, a ploigut tota era net	non pas	* a estat ploient

JUNTA PERMANENTA D'ARANÉS

PRÒVES D'ARANÉS

Es matriculats en Cors d'Aranés 1995-96 que volguen auer eth **CERTIFICAT** de coneishement d'aranés enes nivèus A, A1, o B, poirà passar es pròves corresponentes,

Dia: 1 de Junh

Ora: tàs 9,00 deth maitin.

Lòc: I.E.S. d'Aran (Institut d'Ensenhament segondari), Vielha

**S'a metut ara venta en totes es librerias d'Aran
eth libre de Llorenç Sánchez Vilanova "La Val d'Aran",
eth Petit Diccionari de Frederic Vergés Bartau e
dus pòsters de flors e paisatges d'Aran
de José Ma. Solé Monlau**

Conselh de Redaccion

*Isabèl Rufaste
Maria Pau Gómez
Manuela Ané
Veronica Barès*

Dessenh e Imprimaria

Joan Leja

Difusion:

Rosèr Faure

Depòsit Legau: L-516-1994